

Cur Deus homo? Το απροϋπόθετον και το εμπροϋπόθετον της θείας Σαρκώσεως (Φώτιος Σχοινιάς, Δρ. Φιλοσοφίας)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : 13 Απριλίου, 2021

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Ένα θεολογικό ζήτημα πού έχει απασχολήσει τούς θεολόγους τής Έκκλησίας ανά τούς αιώνες είναι **αν ή Σάρκωση τοῦ Θεοῦ εἶχε ὡς προϋπόθεση τήν πτώση καί σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπό τήν πτώση καί θά γινόταν οὔτως ἢ ἄλλως**. Μέ ἄλλα λόγια ἡ ἐναθρώπιση τοῦ Θεοῦ ἦταν μία «ὕστερογενής» τής ἀνθρωπίνης πτώσεως κίνηση τοῦ Θεοῦ πού ἀποσκοποῦσε στή λύτρωση καί σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἀποτελοῦσε τόν πρωταρχικό σκοπό τής δημιουργίας ἀνεξαρτήτως τής ἀνθρωπίνης πτώσεως; Οἱ θεολόγοι τής Έκκλησίας ὑπεστήριξαν καί τίς δύο θέσεις, καί τό ἀπροϋπόθετον καί τό εμπροϋπόθετον τής θείας Σαρκώσεως. Ἄλλοι ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ ἐνανθρώπιση ἦταν ἀπροϋπόθετη καί ἄλλοι εμπροϋπόθετη, ὀφειλομένη ἀλλά καί ἀποβλέπουσα στή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Στήν παρούσα ἐργασία θά ἐξετάσουμε διά βραχέων καί τίς δύο ἀπόψεις.

2. Τό άπροϋπόθετον τής θείας ένανθρωπήσεως

Από τούς Έκκλησιαστικούς Πατέρες ό πρώτος πού υπεστήριξε σαφώς και έναργώς **τό άπροϋπόθετον τής ένανθρωπίσεως του Θεού είναι ό άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής**. Γράφει λοιπόν ό άγιος Μάξιμος: «Τό του Χριστου μυστήριο...τουτο προδήλως εστιν άρρητός τε και άπερινόητος θεότηός τε και άνθρωπότηος καθ' ύπόστασιν ένωσις...Τουτό εστι τό μέγα και άπόκρυφον μυστήριο. Τουτό εστιν ό τής αρχής των οντων προεπινοούμενος θεϊος σκοπός, ον ορίζοντες είναι φαμεν, "προεπινοούμενον τέλος, ου ένεκα μέν πάντα, αυτό δε ουδενός ένεκα". Πρός τουτο τό τέλος άφορών, τάς των οντων ό Θεός παρήγαγε ούσίας. Τουτο κυρίως εστι τό τής προνοίας και των προνοουμένων πέρας, καθ'ό εις τον Θεόν ή των υπ' αυτού πεποιημένων εστιν άνακεφαλαίωσις. Τουτό εστι τό πάντας περιγράφον τούς αιώνας και την υπεράπειρον και άπειρώς προϋπάρχουσαν των αιώνων μεγάλην του Θεου βουλήν έκφαινον μυστήριο, ής γεγονός εν άγγελος αυτός ό κατ'ουσίαν του Θεου Λόγος γενόμενος άνθρωπος, και αυτόν, ει θέμις ειπειν, τον ένδότατον πυθμένα τής πατρικής αγαθότητος φανερόν καταστήσας και τό τέλος εν αυτόω δείξας, δι'ό την προς τό είναι σαφώς αρχήν έλαβον τά πεποιημένα. Διά γάρ τον Χριστόν, ηγουν τό κατά Χριστόν μυστήριο, πάντες οι αιώνες και τά εν αυτοίς τοίς αιώσιν, εν Χριστω την αρχήν του είναι και τό τέλος ειλήφασιν.». Μετάφραση (Ιγνατίου Σακαλή): «Τό μυστήριο του Χριστου...Αυτό είναι ολοφάνερα ή άρρητη και άκατάληπτη ύποστασιακή ένωση τής θεότητος και τής άνθρωπότητος... Αυτό είναι τό μεγάλο και άπόκρυφο μυστήριο. Αυτό είναι τό μακάριο τέλος για τό όποιο έχουν γίνει όλα. Αυτός είναι ό θεϊος σκοπός πού προεπινοήθηκε πριν από την αρχή των οντων, πού ορίζοντάς τον μπορούμε νά τον ποϋμε 'προεπινοούμενο τέλος', για χάρη του όποιου έγιναν τά πάντα κι αυτό για χάρη κανενός. Σ' αυτό τό τέλος άτενίζοντας δημιούργησε ό Θεός τίς ούσιες των οντων. Αυτό είναι κυρίως τό πέρας τής πρόνοιας και εκείνων πού ή πρόνοια προνοεί, σύμφωνα μέ τό όποιο γίνεται ή έπανασυναγωγή στο Θεό όλων των ποιημάτων του. Αυτό είναι τό μυστήριο πού περικλείει όλους τούς αιώνες και φανερώνει την υπεράπειρη και πού άπειρες φορές άπειρώς προϋπάρχει από τούς αιώνες μεγάλη βουλή του Θεου, τής οποίας βουλής άγγελιοφόρος έγινε ό ίδιος ό σύμφωνος μέ την ούσία του Θεου Λόγος όταν έγινε άνθρωπος, και φανέρωσε, αν μου επιτρέπεται νά πω, τον ίδιο τον βαθύτερο πυθμένα τής Πατρικής αγαθότητος κι έδειξε μέσα σ' αυτόν τό τέλος, πού για χάρη του τά δημιουργήματα έλαβαν σαφώς την αρχή τής ύπαρξής τους. Γιατί για τον Χριστό, δηλαδή για τό μυστήριο κατά Χριστό, όλοι οι αιώνες και όλα όσα περιέχουν έχουν λάβει την αρχή και τό τέλος του είναι τους»[1]. Σύμφωνα μέ τον άγιο Μάξιμο ό Χριστός, τό μυστήριο τό κατά Χριστόν, πού είναι ή **ένωση τής θεότητος και τής άνθρωπότητος**, τής άκτιστης και τής κτιστής φύσεως σε μία ύπόσταση/πρόσωπο, είναι ό πρώτος και ό έσχατος σκοπός, για τον όποιον δημιουργήθηκε ολοκληρη ή κτίση. Είναι ό πρωταρχικός και ό

ἔσχατος σκοπός γιά τόν ὁποῖον ἔγιναν τά πάντα, αὐτός δέ γιά κανένα ἄλλο σκοπό πέρα ἀπό αὐτόν τόν ἴδιο. Σ' αὐτό τόν ὑψιστο σκοπό ἀποβλέποντας ὁ Θεός δημιούργησε ὅλες τίς κτιστές οὐσίες. Αὐτός ὁ σκοπός, δηλαδή ἡ ἔνωση τοῦ κτίστη καί τῶν κτισμάτων σ' ἓνα πρόσωπο/ὑπόσταση φανερώνει τόν βαθύτερο πυθμένα τῆς **ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ**. Ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, λέγονται καί νοοῦνται ἔλαβαν τήν ὑπαρξη γι' αὐτό τό σκοπό, τό μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Βλέπουμε ἐπομένως ὅτι κατά τόν θεῖο Μάξιμο ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπροϋπόθετη: γι' αὐτήν ἔγιναν τά πάντα, αὐτή δέ γιά τίποτε ἄλλο πέρα ἀπό αὐτή τήν ἴδια.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὁ μακαριστός, κορυφαῖος δογματολόγος Ἀνδρέας Θεοδώρου προσκομίζει ἀρκετά χωρία ἀπό τό ἔργο τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου, τά ὁποῖα συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἐμπροϋποθέτου ἐνανθρωπίσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου[2]. Γιά τήν τελική ἄποψη τοῦ Ἀ. Θεοδώρου θά ἀναφερθοῦμε παρακάτω.

Ἐπίσης καί ὁ **ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς** ὑποστηρίζει τό ἀπροϋπόθετον τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ. Γράφει σχετικά (μετάφραση Παναγιώτη Χρήστου): «Μέ τό νά εἰπῆ δέ ὁ Πατήρ ἀπό ἄνω περί τοῦ βαπτισθέντος κατά σάρκα *“οὗτος ἐστίν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα”*, ἔδειξε ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τά ἄλλα πού ἐλέχθησαν πρωτύτερα διά τῶν προφητῶν, οἱ νομοθεσίες, οἱ ἐπαγγελίες, οἱ υἰοθεσίες, ἦσαν ἀτελῆ καί δέν ἐλέχθησαν οὔτε ἐτελέσθησαν σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐπί τούτου, ἀλλά ἀπέβλεπαν πρός τόν τωρινό σκοπό καί διά τοῦ τελεσθέντος τώρα ἐτελειώθηκαν κι ἐκεῖνα. Καί τί περιορίζομαι στίς διά τῶν προφητῶν νομοθεσίες, τίς ἐπαγγελίες, τίς υἰοθεσίες; Διότι καί ἡ κατά τήν ἀρχή θεμελίωσις τοῦ κόσμου πρός τοῦτον ἔβλεπε, τόν κάτω μέν βαπτιζόμενο ὡς υἱό ἀνθρώπου, ἀπό ἐπάνω δέ μαρτυρούμενο ἀπό τό Θεό ὡς μόνο ἀγαπητό Υἱό, καί γιά τόν ὁποῖο ἔγιναν τά πάντα καί διά τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τά πάντα, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος. Ἐπομένως καί ἡ ἐξ ἀρχῆς παραγωγή τοῦ ἀνθρώπου γι' αὐτόν ἔγινε, ἀφοῦ ἐπλάσθηκε κατά εἰκόνα Θεοῦ, γιά νά μπορέση κάποτε νά χωρέση τό ἀρχέτυπο• καί ὁ νόμος στόν παράδεισο γι' αὐτόν ἐδόθη ἀπό τόν Θεό• διότι δέν θά τόν ἔθετε ὁ νομοθέτης, ἄν ἐπρόκειτο νά μείνη ἀπραγματοποίητος διαπαντός. Καί τά ἐπειτα ἀπό αὐτόν λεχθέντα καί τελεσθέντα ὅλα σχεδόν γι' αὐτόν ἔγιναν, ἄν δέν εἰπῆ κανεῖς καλῶς ὅτι καί ὅλα τά ὑπερκόσμια, οἱ ἀγγελικές φύσεις καί τάξεις δηλαδή καί οἱ ἐκεῖ θεσμοθεσίες, πρός τοῦτον τό σκοπό τείνουν ἀπό τήν ἀρχή, δηλαδή πρός τήν θεανδρική οἰκονομία, τήν ὁποῖα καί ὑπηρετήσαν, ἀπό τήν ἀρχή ἕως τό τέλος. Διότι εὐδοκία εἶναι τό κυριαρχικό (τό *προηγούμενον* στό πρωτότυπο) καί ἀγαθό καί τέλειο θέλημα τοῦ Θεοῦ• αὐτός δέ εἶναι ὁ μόνος, στόν ὁποῖο εὐδοκεῖ καί ἐπαναπαύεται καί ἀρέσκεται τελείως ὁ Πατήρ, *“ὁ θαυμαστός αὐτοῦ σύμβουλος, ὁ τῆς μεγάλης αὐτοῦ βουλῆς ἄγγελος”*, αὐτός πού ἀκούει καί ὁμιλεῖ ἀπό τόν Πατέρα του καί παρέχει στούς εὐπειθεῖς ζωή αἰώνια»[3]. Βλέπουμε λοιπόν ὅτι κατά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ **ὁ Χριστός εἶναι τό κέντρο καί ὁ ὑψιστος σκοπός** γιά τόν ὁποῖο ἔγιναν τά πάντα: ὅλα ὅσα λέγονται, τελοῦνται καί νομοθετοῦνται στήν Παλαιά καί Καινή Διαθήκη, καθώς καί ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, γιά νά μπορέσει νά δεξιωθεῖ τό

ἀρχέτυπό του, δηλαδή τόν Χριστό. Ακόμη για τόν Χριστό ἐπλάστηκε ὅλη ἡ νοητή καί αἰσθητή φύση. Πρός τήν θεανδρική οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ ἀπέβλεπαν καί ἐτελειώθησαν ὅλες οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ σχετικά μέ σύνολη τήν δημιουργία, νοητή καί αἰσθητή.

Σημειωθήτω ἐν παρόδῳ ὅτι τό ὄνομα Χριστός ἐδόθη στόν Υἱό καί Λόγο τοῦ Θεοῦ μετά τήν ἐνανθρώπισή Του. Ὅπως γράφει καί ὁ **ἱερός Δαμασκηνός** (μετάφραση Κωνσταντίνου Φραντζολᾶ): «Δέν ἠνώθη ὁ νοῦς μέ τόν Θεόν Λόγον πρό τῆς σαρκώσεως του ἀπό τά σπλάχνα τῆς Παρθένου, καί δέν ὠνομάσθη ἀπό τότε Χριστός, ὅπως μερικοί ψευδολογοῦν• αὐτή ἡ ἀσχήμια εἶναι ἀπό τάς φλυαρίας τοῦ Ἰριγένους, πού ἐδίδαξε τήν προὔπαρξιν ψυχῶν. Ἐμεῖς ὅμως παραδεχόμεθα ὅτι ἔγινε Χριστός ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν στιγμήν πού ἐσκήνωσε μέσα εἰς τήν κοιλίαν τῆς ἁγίας Αἰμαρθέου καί ἔγινε σάρκα χωρίς μεταβολήν καί ἐπῆρε ἡ σάρκα τό χρῆμα ἀπό τήν θεότητα»[4]. Ὁ Χριστός εἶναι κεχρισμένος ὡς ἄνθρωπος ἀπό τήν θεότητα. Ἐπομένως πρό τῆς σαρκώσεως ὁ ἄσαρκος Λόγος εἶναι ὁ μεγάλης βουλήs Ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, μετά τήν ἐνσάρκωση εἶναι ὁ σεσαρκωμένος Λόγος, ὁ Χριστός-Μεσσίας.

Ἀλλά καί ὁ **ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης εἶναι ὑπέρμαχος τοῦ ἀπροϋποθέτου τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως**, μολονότι βέβαια καί ἡ ὅλη θεανδρική οἰκονομία τοῦ Χριστοῦ ἔγινε πρόξενος τῆς σωτηρίας καί τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἅγιος Νικόδημος παρουσιάζει τήν διδασκαλία του αὐτή στό δοκίμιό του **Ἀπολογία ὑπέρ τοῦ ἐν τῷ βίβλῳ τοῦ Ἀοράτου Πολέμου κειμένου σημειώματος περί τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου**, τό ὁποῖο περιλαμβάνεται στό ἔργο του *Συμβουλευτικόν ἐγχειρίδιον*. Στό δοκίμιο αὐτό ὁ ἅγιος Νικόδημος ἀπαντᾷ σέ ἐκείνους πού τόν κατηγορήσαν γιά ὅσα ἔγραψε γιά τή Θεοτόκο στό ἔργο του *Ἀοράτος Πόλεμος*. Συγκεκριμένα ἀπολογεῖται γιά τήν ἀπόφασή του ὅτι ὅλος ὁ νοητός καί αἰσθητός κόσμος ἔγινε γιά τήν Θεοτόκο, ἡ δέ Θεοτόκος γιά τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Δέν εἶναι δυνατόν νά παρουσιασθεῖ στό σύνολό της ἡ καί στίς λεπτομέρειές της ἡ μελέτη αὐτή τοῦ ἁγίου Νικοδήμου. Προτρέπουμε τόν ἀναγνώστη νά βρεῖ καί νά ἀπολαύσει τό θεολογικώτατο αὐτό κείμενο. Ἐμεῖς ἐδῶ θά ἐρανισθοῦμε ὀρισμένα ἀποσπάσματα τῆς θεολογίας τοῦ Ἀγιορείτη ἁγίου. Γράφει ὁ ἅγιος: «Ὁ μόνον, λέγω, τοῦτο ἀποκρίνομαι, ἀλλά καί πρός τούτοις, πῶς ὅλος ὁ νοητός καί αἰσθητός κόσμος διά τοῦτο τό τέλος προεγνωρίσθη ἀπ' αἰῶνος καί προωρίσθη. Πόθεν δῆλον; ἀπό τῶν ἐξῆς ρηθησομένων. Αἱ μὲν θεῖαι Γραφαί μαρτυροῦσιν ὅτι τό μυστήριον τῆς ἐνσάρκου τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίας εἶναι ἀρχή ὅλων τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου, ὅτι εἶναι πρῶτον πάντων τῶν κτισμάτων, καί ὅτι αὐτός προωρίσθη πρό τοῦ προορισμοῦ πάντων τῶν σωζομένων...»[5]. Ὡσαύτως: «Ὅθεν καί σύνδεσμον τοῦ νοητοῦ καί αἰσθητοῦ κόσμου, καί ἀνακεφαλαίωσιν καί ἐπίλογον ὅλων τῶν κτισμάτων ἔκτισεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, διά τοῦτον τόν σκοπόν, ἵνα ἐνωθεῖς μετ' αὐτοῦ, ἐνωθῆ μεθ' ὅλων τῶν κτισμάτων, καί ἀνακεφαλαιωθῶσιν ἐν τῷ Χριστῷ οὐράνια καί ἐπίγεια, ὡς λέγει ὁ Παῦλος• καί κτίστης καί κτίσις γένηται ἐν καθ' ὑπόστασιν, κατά τόν θεοφόρον Μάξιμον»[6]. Ἐπίσης: «Ἐπειτα τό μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ὀνομάζεται

ὕπο τοῦ Ἡσαΐου ἀρχαία βουλή τοῦ Θεοῦ• "Κύριε, γάρ φησίν, ὁ Θεός δοξάσω σε, ὑμνήσω τό ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμαστά πράγματα, βουλήν ἀρχαίαν ἀληθινήν" (Ἡσ. κε΄.1). Ἀρχαία δέ ὠνομάσθη ὡς ἀρχηγική καί πρώτη πασῶν τῶν ἄλλων βουλῶν τοῦ Θεοῦ• εἰ δέ ἦν ἄλλη βουλή πρό αὐτῆς προγνωσθεῖσα, οὖν ἂν ἦν ἀρχαία, ἀλλά μᾶλλον νεωτέρα καί ἐπομένη ὠνομάζετο»[7]. Ἀκόμη: «...ἐπειδή τό μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ὠνομάζεται εὐδοκία, ἦτοι προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος (ἀναφέρεται ὁ ἅγιος Νικόδημος στό ἀνωτέρω παρατεθέν ἀπόσπασμα τῆς [ὁμιλίας εἰς τά ἅγια Φῶτα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ](#), τό ὁποῖο παραθέτει καί ὁ ἴδιος), τό δέ προηγούμενον θέλημα τοῦ Θεοῦ πάλιν κατά τόν ἅγιον Ἰωάννην τόν Δαμασκηνόν (Βιβλ. α΄ Περί πίστεως Κεφ. με΄) ἠρηται ὄχι ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, καί ἐκ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ• λοιπόν καί τό μυστήριον τῆς ἐνανθρωπήσεως, καθ' ὅ τοιοῦτον, προεγνώσθη, καί προωρίσθη πρό τῆς προγνώσεως, καί προορισμοῦ πάντων τῶν κτισμάτων...»[8]

Ἀπό τούς συγχρόνους θεολόγους ὁ **Μητροπολίτης Ναυπάκτου π. Ἱερόθεος Βλάχος** ἔγραψε ἕνα ἐμπεριστατωμένο δοκίμιο γιά τό ἀπροϋπόθετο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως (Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Βλάχου, "Τό Ἀπροϋπόθετο τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως", [ἐφημ. Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια ἀριθ. 355/ 16.12.92](#)).

Ἐπίσης ὁ μακαριστός **Παναγιώτης Νέλλας** γράφει σχολιάζοντας [θεομητορική ὁμιλία τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Καβάσιλα](#): «Ἀποτελεῖ πράγματι βαθειά καί ἄρρητη πεποίθηση ὄλων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τό γεγονός ὅτι ἡ προαιώνια βουλή τοῦ Θεοῦ, ὁ τελικός καί ὕψιστος σκοπός πάντων εἶναι ἡ «Εἰσαγωγή τοῦ Πρωτοτόκου εἰς τήν οἰκουμένην»[9].

3. Τό ἐμπροϋπόθετον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως

Ὅρισμένοι θεολόγοι παλαιότεροι καί νεώτεροι ὑπεστήριξαν ὅτι αἰτία τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πτώση καί ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐνσάρκωση δέν θά γινόταν ἂν δέν προηγεῖτο ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου καί φυσικά ἡ ἀδήριτος ἀνάγκη τῆς σωτηρίας του. Ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἀνέλαβε στήν προαιώνια ὑπόσταση/πρόσωπό του τήν ἀνθρώπινη φύση γιά νά τήν σώσει καί θεώσει.

Ἀπό τούς νεώτερους θεολόγους τήν θέση αὐτή ὑποστηρίζουν ὀρισμένοι δογματολόγοι, ὅπως ὁ Χρῆστος Ἀνδροῦτσος, ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας, ὁ Ἰωάννης Καρμίρης καί ὁ Ἀνδρέας Θεοδώρου στηριζόμενοι καί παραπέμποντες στήν Ἁγία Γραφή καί στούς Πατέρες.

Ὁ Χρῆστος Ἀνδροῦτσος γράφει ἐπί τοῦ προκειμένου: «Ἡ αἰτία δέ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι κατά τόν λόγον τοῦτον ἡ ἀνάστασις τοῦ πεσόντος

άνθρώπου, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ μὲν πολυειδῶς ἡ Γραφή, διδάσκουσα ὅτι ἡ θεία ἐνσάρκωσις ἐγένετο εἰς σωτηρίαν καὶ καταλλαγὴν, τοῦ Κυρίου ἐλθόντος εἰς τὸν κόσμον *“ἀμαρτωλούς σῶσαι”* ἢ *“ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός”*, θεσπίζει δ' ἡ Ἐκκλησία *“δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν”* τιθεμένη τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Σωτῆρος. Καὶ ἠξίωσαν μὲν πολλοὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἱκανοὶ θεολόγοι, ὅτι ἡ θεία ἐνανθρώπησις εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας, προαποφασισθεῖσα ἀσχέτως πρὸς τὴν πτώσιν εἰς ἀποκάλυψιν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τελείωσιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἔργων τῆς θεολογίας• ἀλλ' ἡ θεωρία αὕτη οὐδὲν μὲν ἔρεισμα ἔχει ἐν τῇ Γραφῇ, ῥητάς δέ ἱκανῶν Πατέρων ἐκφράσεις κατ' αὐτῆς. Ἡ μὲν ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ ἀντίθεσις τοῦ δευτέρου Ἀδάμ πρὸς τὸν πρῶτον δὲν ἐμφαίνει ὅτι ἡ τοῦ Σωτῆρος ἔλευσις ἦν ἀναγκαία πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας• τὸ δ' ἐν Ἐφ. 1,10 *“ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ”* προϋποτίθησι τὴν διὰ τῆς ἀμαρτίας διατάραξιν τῆς ἐνότητος τοῦ κόσμου, καὶ ἐν Κορινθ. 15, 45 ἐξ. χαρακτηρίζεται ὁ Χριστός ὡς *“ἐπουράνιος”* ἔνεκα τῆς ἀναστάσεως καὶ οὐχὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ. Ἐκ δέ τῶν Πατέρων ὁ μὲν Εἰρηναῖος κατὰ τοῦ Γνωστικοῦ Πνευματισμοῦ ἀντεπελθὼν, εἶπεν, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν θά ἐσαρκοῦτο, ἐάν δὲν ἐπρόκειτο νὰ σωθῇ ἡ σὰρξ (Κατὰ αἴρεσ. V, 14,1)• ὁ δ' Ἀμβρόσιος ἀπεφήνατο ὅτι *causa incarnationis* εἶνε *ut caro quae peccaverat, per se redimeretur* (=ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως εἶναι νὰ λυτρωθεῖ ἡ σάρκα, ἡ ὁποία ἀμάτησε).(De incarn. 6). Ὁρθῶς δέ παρετήρησεν ὁ Αὐγουστῖνος: *Si homo non perīisset, filius hominis non venīisset* (=ἐάν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπώλλυτο, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου δὲν θά ἦρχετο, μετφρ. Παν. Τρεμπέλας) (Serm. 174, 2).[10]

Ὁμοίως καὶ ὁ Παναγιώτης Τρεμπέλας ἀρνεῖται τὸ ἀπροϋπόθετον τῆς θείας Σαρκώσεως. Ἀφοῦ ἀναφερθεῖ στοὺς Σχολαστικούς θεολόγους-φιλοσόφους καὶ τοὺς φιλοσόφους Δούνης Σκῶτο, Μάλεμπρανς καὶ Λάϊμπνιτς, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν τὸ ἀπροϋπόθετον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, τάσσεται μὲ τὴ γνώμη τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη, ὁ ὁποῖος δέχεται τὸ ἐμπροϋπόθετον τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ στὴν γνώμη Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, ὅπως π.χ. τοῦ Εἰρηναίου, τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου καὶ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, οἱ ὁποῖοι, φαίνεται, ὅτι πρεσβεύουν τὸ ἐμπροϋπόθετον τῆς σαρκώσεως. Ἄς ἀκούσουμε τί γράφει ὁ Παν. Τρεμπέλας: «Ἐγεννήθη ἐν τούτοις μεταξύ τῶν Σχολαστικῶν ζήτημα περὶ τοῦ ἄν ἢ περὶ ἐνανθρωπήσεως βουλή τοῦ Θεοῦ προωρίσθη λόγῳ τῆς προγνωσθείσης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὑπεστήριζε Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης καὶ οἱ διαδεξάμενοι αὐτόν, ἢ προωρίσθη ἀπολύτως καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπί σκοπῷ τελειοποιήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ κόσμου εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν οὗτος δὲν ἔπιπτεν, ὡς ὑπεστήριζεν ὁ Δούνης Σκῶτος καὶ οἱ κατ' αὐτόν. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τοῦ μεταξύ Σκωτιστῶν καὶ Θωμιστῶν ἀναφύεντος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις τάσσεται κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Δούνης Σκώτου, εὐρίσκων, ὅτι ἡ τῶν Θωμιστῶν δόξα (=γνώμη) *“καὶ ταῖς γραφαῖς αὐταῖς καὶ τῇ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν διδασκαλίᾳ ἔοικε (=φαίνεται) μᾶλλον σύμφωνα ἀποφαίνεσθαι”*. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ

Δούνυς Σκώτος διετεινέτο, ὅτι κἄν δέν παρέβαινε τήν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀδάμ, ὁ Λόγος θά ἐσαρκουῖτο, οὐχί ὅπως σταυρωθῆ, ἀλλ' ὅπως τελειοποιηθῆ ὁ ἄνθρωπος, μετ' αὐτοῦ δέ καί πᾶσα ἡ δημιουργία. Κατά τήν παρατήρησιν τοῦ Bartmann, ἡ γνώμη αὕτη, “ὑποστηριχθεῖσα πρότερον ὑπό Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ καί τοῦ Σκώτου Ἐρίγενα δέν εἶναι ἀπηλλαγμένη χροιάς τινος τῆς ἀσυστάτου ἐκείνης αἰσιοδοξίας”, κατά τήν ὁποίαν ὁ Θεός ἀποφασίσας νά δημιουργήσῃ τόν κόσμον, οὐχί ἀπλῶς ὡς καλόν λίαν ἀλλ' ὡς τόν ἄριστον πάντων, δέν ἦτο δυνατόν παρά νά οἰκονομήσῃ καί τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου πρός ἐπίστεψιν καί ἐπιστέγασμα τῆς ἀρίστης κατά πάντα δημιουργίας αὐτοῦ. Ἡ ἀμέτρως αἰσιοδόξος αὕτη περί τοῦ κόσμου ἐκδοχή ὑπεστηρίχθη καί ὑπό τῶν φιλοσόφων Μαλεμβράγχη καί Λεῖβνιτίου. Ἡ γνώμη ὁμως τοῦ Δούνυς Σκώτου δέν εὐρίσκει ἐρείσματα οὔτε ἐν τῇ Γραφῇ, ἀλλ' οὔτε καί παρά τοῖς πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, πολλοί τῶν ὁποίων ὅλως τούναντίον εἴτε ρητῶς εἴτε ὑπονοουμένως κηρύττονται κατ' αὐτῆς

Οὕτω ρητῶς μέν κατ' αὐτῆς ἐκφράζεται πρῶτον μέν ὁ **Εἰρηναῖος** παρατηρῶν, ὅτι ἐάν δέν ἐπρόκειτο νά σωθῆ ἡ σάρξ, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δέν θά ἐγίνετο σάρξ, οὐδέ θά προσελάμβανεν αἷμα ὁ Κύριος, ἐάν δέν ἐπρόκειτο νά ζητηθῆ τό αἷμα τῶν δικαίων. Εἶτα δέ ὁ **Ἀμβρόσιος** ἐρωτᾷ: Ποία ἡ αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐάν μή νά λυτρωθῆ ἡ ἁμαρτήσασα σάρξ; (Quae est causa Incarnationis, nisi ut caro, quae peccaverat, redimeretur?). Καί τέλος ὁ Αὐγουστῖνος διακηρύττει, ὅτι ἐάν ὁ ἄνθρωπος δέν ἀπώλλυτο, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου δέν θά ἤρχετο (Si homo non periisset, Filius hominis non venisset). Ἀλλά καί ὁ **θεῖος Χρυσόστομος** ἀρκούντως ἐμφανῶς περιορίζει τόν σκοπόν τῆς ἐνανθρωπήσεως εἰς τήν ἀνόρθωσιν τοῦ ἀνθρώπου παρατηρῶν ἔνθεν μέν, ὅτι ὁ Κύριος “*δι' οὐδέν ἕτερον τήν ἡμετέραν ὑπέδυσεν σάρκα καί διά τήν σωτηρίαν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους γέγονεν ἄνθρωπος,*” ἔνθεν δέ “*διά φιλανθρωπίαν μόνον τήν σάρκα ἀνέλαβε τήν ἡμετέραν, ἵνα ἐλεήσῃ ἡμᾶς• οὐδέ γάρ ἐστίν ἄλλη τις αἰτία τῆς οἰκονομίας ἢ μόνη αὕτη*”. Ἀλλά καί κατά τόν **Μ. Ἀθανάσιον** “*ἡ ἡμῶν αἰτία ἐκείνῳ γέγονεν πρόφασις τῆς καθόδου καί ἡ ἡμῶν παράβασις τοῦ Λόγου τήν φιλανθρωπίαν ἐξεκαλέσατο, ὥστε καί εἰς ἡμᾶς φθάσαι καί φανῆναι τόν Κύριον ἐν ἀνθρώποις*”. “*Προηγεῖται γάρ τοῦ γενέσθαι αὐτόν ἄνθρωπον ἡ τῶν ἀνθρώπων χρεία, ἧς ἄνευ οὐκ ἂν ἐνεδύσατο σάρκα. Τίς δέ ἡ χρεία, δι' ἣν γέγονεν ἄνθρωπος, αὐτός ὁ Κύριος σημαίνων ταύτην ἔλεγε: Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἵνα ποιῶ τό θέλημα τοῦ πέμψαντός με, τό δέ θέλημα τοῦτο εἶναι, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μή ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ*”». [11]

Ὡσαύτως καί ὁ Ἰωάννης Καρμίρης ἀρνεῖται τό ἀπροϋπόθετον τῆς ἐνανθρωπήσεως: «Ὁ Χριστός λοιπόν ἐνηθρώπησεν ἁμαρτωλούς σῶσαι καί ζητῆσαι “καί σῶσαι τό ἀπολωλός” ἢ κατά τό ἱερόν σύμβολον τῆς πίστεως, ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο δι' ἡμᾶς τοῦς ἀνθρώπους καί διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ ἦτο ἡ ἁμαρτία καί ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπορριπτομένης τῆς ἀντιθέτου δοξασίας, καθ' ἣν ὁ Ἰησοῦς Χριστός θά ἐσαρκουῖτο καί ἐάν ἀκόμη δέν ἐλάμβανε χώραν

ή πτώσις τοῦ ἀνθρώπου. Τῷ ὄντι κατά τόν Εἰρηναῖον ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δέν θά ἐσαρκοῦτο ἐάν δέν ἐπρόκειτο νά σωθῆ ἡ σάρξ, καί κατά τόν **Αὐγουστῖνον**. Si homo non periisset, Filius hominis non venisset (=μετφρ. Παν. Τρεμπέλα: Ἐάν ὁ ἄνθρωπος δέν ἀπώλλυτο, ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου δέν θά ἤρχετο)»[12]

Τέλος ὁ Ἀνδρέας Θεοδώρου ἀρνεῖται καί αὐτός τό ἀπροϋπόθετον τῆς σαρκώσεως καί δέχεται τό ἐμπροϋπόθετον αὐτῆς: «Ὁ Θεός, λοιπόν, ἦλθε στή γῆ γιά μᾶς τούς ἀνθρώπους καί γιά τή δική μας σωτηρία. Ἡ δήλωση τοῦ Συμβόλου (τῆς Πίστεως) εἶναι σαφής καί κατηγορηματική. Ἡ σάρκωση τοῦ Λόγου ἦταν ἐμπροϋπόθετη. Σάν προϋπόθεσή της εἶχε τή λύτρωση τοῦ κόσμου ἐκ τῆς ἀμαρτίας. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δέν ἀμάρτανε, δέν θά ὑπῆρχε φυσικά λόγος τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Ὁ πρωτόπλαστος θά συνέχιζε ἡρεμα τή ζωή του στούς κόλπους τῆς θείας χρηστότητος καί ἀγαθωσύνης καί, μέ τή βοήθεια τῆς θείας χάριτος, θά γινόταν “κατά χάριν” θεός, μέ τήν παγίωσή του στό ἀγαθό καί τό ἅγιο θέλημα τοῦ Πλάστη του. Κάτι παρόμοιο εἶχε συμβεῖ προηγουμένως στά ἀγαθὰ πνεύματα. Φυσικά τό δυναμικό αὐτό τέλος τῆς φύσεως ἀνέκοψε ἡ ἀμαρτία, ἀνέλαβε δέ νά τό φέρει εἰς πέρας ὁ ἴδιος ὁ Θεός ντυμένος τόν ἄνθρωπο. Δέν νομίζουμε, ὅτι εἶναι σωστή ἡ θεολογική γνώμη πού διατυπώθηκε σέ ὀρισμένο θεολογικό ρεῦμα σκέψεως στήν ἀρχαία Ἐκκλησία, κατά τό ὅποιο ἡ σάρκωση τοῦ Λόγου ἦταν ἀπροϋπόθετη, θά γινόταν δηλαδή οὕτως ἢ ἄλλως, ἔστω κι ἂν δέν ἀμάρτανε ὁ ἄνθρωπος, ὡς πλήρωση αὐτοῦ καί τῆς δημιουργηθείσης κτίσεως» [13].

Ὁ Ἀνδρέας Θεοδώρου, ὅπως ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει, ἔγραψε μιά μελέτη περί τῆς ἀπροϋποθέτου ἢ ἐμπροϋθέτου ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου. Σ’ αὐτή τή μελέτη προσκομίζει χωρία ἀπό τό ἔργο τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, ἄλλα ἐκ τῶν ὁποίων συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἀπροϋποθέτου ἐνανθρωπήσεως, ἄλλα ὑπέρ τῆς ἐμπροϋποθέτου. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι μόνο στήν πρός Θαλάσσιον περικοπή, πού παραθέσαμε ἀνωτέρω, κατά τήν ἐρμηνεία τοῦ μακαριστοῦ καθηγητοῦ ὁ ἅγιος Μάξιμος διατυπώνει σαφῶς καί ἀναντιλέκτως τήν ιδέα τῆς ἀπροϋποθέτου ἐνανθρωπήσεως. Κατά τήν ἐρμηνεία, ἐπαναλαμβάνουμε, τοῦ Α. Θεοδώρου ὅλα τά ὑπόλοιπα χωρία ἐκφράζουν τήν ιδέα τῆς ἐμπροϋποθέτου σαρκώσεως. Μάλιστα καί αὐτά πού φαίνεται ὅτι συνηγοροῦν ὑπέρ τῆς ἀπροϋποθέτου σαρκώσεως, καταλλήλως ἐρμηνευόμενα, συνηγοροῦν ὑπέρ τοῦ ἀντιθέτου, τῆς ἐμπροϋποθέτου δηλαδή σαρκώσεως. Τό τελικό του συμπέρασμα εἶναι: «Ὡς τελικόν συμπέρασμα τοῦ μετὰ χεῖρας μελετήματος ἡμῶν δυνάμεθα νά εἴπωμεν τά ἐξῆς. Ἐν τῇ πρός Θαλάσσιον παρατεθείση περικοπῇ αὐτοῦ (MPG 90,620-621) (πρόκειται γιά τήν περικοπή τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου πού παραθέσαμε καί ἐμεῖς ἀνωτέρω) ὁ ἱερός Μάξιμος δέχεται τήν ἀπροϋπόθετον ἐνανθρώπησιν...Ἀλλά μήν (=βεβαίως) ἐν τῇ Γραφῇ οὐδαμῶς μαρτυρεῖται ἡ περί ἀπροϋποθέτου ἐνανθρωπήσεως ιδέα. Εἶναι προφανές ὅτι ὁ ἱερός Μάξιμος ἀπολυτοποιεῖ ἐν προκειμένῳ ιδέας βιβλικάς, χρησιμοποιῶν μάλιστα σχήματα θεολογοῦντος λόγου ὑπερβολικά. Ἡ ἀπολυτοποίησις αὕτη ἐξαίρει τήν μοναδικότητα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως διά τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς

κτίσεως. Τήν ιδέαν ταύτην ὁ Μάξιμος ἅπαξ μόνον ἐκφέρει, οὐδαμῶς ἀνακάμπτων – τοῦλάχιστον ἐκπεφρασμένως – ἐπ’αὐτῆς. Εἶναι ἀδύνατον ἐν τῇ σκέψει τοῦ Μαξίμου νά ἀποχωρήσῃ τις τήν ιδέαν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀπό τῆς ιδέας τῆς ἀπολυτρώσεως καί σωτηρίας. Ὁ Χριστός γίνεται ἄνθρωπος, καθ’ ὅσον ὁ ἄνθρωπος δέν ἐγένετο Θεός. Θεοποιεῖ τόν ἀστοχήσαντα εἰς τήν θεοποίησιν αὐτοῦ ἄνθρωπον. Ἄν ἐθεοῦτο ἀπ’ ἀρχῆς ὁ ἄνθρωπος χάριτι, δέν θά ὑπῆρχε λόγος διὰ τό θεοποιητικόν ἔργον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Ἐνανθρώπησις καί ἀπολύτρωσις τοσοῦτον στενῶς συμπλέκονται μεταξύ των, ὥστε ἀμφότεραι αἰ στιγμαί ν’ ἀπαρτίζωσιν ἀρρήκτως τό προεγνωσμένον τῆς θείας βουλής περί τόν ἄνθρωπον μυστήριον. Φρουοῦμεν ὅτι ἀπροϋπόθετος ἐνανθρώπησις καί δῆ καί ὡς ψιλή θεολογική ἐπίνοια καί θεωρία, ἐλλείπει ἐκ τῆς θεολογικῆς σκέψεως τοῦ ἱεροῦ Πατρός»[14].

4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Βλέπουμε ὅτι ἀμφότερες οἱ ἀντιλήψεις περί τοῦ κινήτρου τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ ὑποστηρίζονται καί ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀπό συγχρόνους θεολόγους. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι τό θέμα εἶναι «θεολογούμενο». Μάλιστα θεωροῦμε ὅτι εἶναι νόμιμο θεολογικά νά ὑποστηρίξουμε ὅτι οἱ δύο θέσεις δέν ἀλληλοαποκλείονται, ἀλλά συμβιβάζονται καί ἐναρμονίζονται. Μποροῦμε κάλλιστα νά ὑποστηρίξουμε ὅτι ἀλληλοσυμπληρώνονται καί συναρμόζονται. Δέν νομίζω ὅτι ἀντιμετωπίζουμε πιεστικό δίλλημα, νά ἐκλέξουμε μία ἐκ τῶν δύο. Κάλλιστα μποροῦμε νά συναποδεχθοῦμε ἀμφότερες.

Ἄντί ἄλλου συμπεράσματος θά παραθέσουμε τήν ἄποψη τοῦ **π. Γεωργίου Φλωρόφσκι**, ὁ ὁποῖος προβαίνει σέ μία σύνθεση καί τῶν δύο ἀντιλήψεων: «Τό χριστιανικό μήνυμα ἦταν ἀπό τήν πρώτη του ἀρχή τό μήνυμα τῆς σωτηρίας. Γι’ αὐτό καί ὁ Κύριός μας ἐμφανιζόταν κατά κύριο λόγο σάν ὁ Σωτήρας πού λυτρώνει τό λαό Του ἀπό τά δεσμά τῆς ἁμαρτίας καί τῆς φθορᾶς. Τό ἴδιο τό γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως ἢ πρωτοχριστιανική θεολογία τό ἐρμήνευε συνήθως μέσα στήν προοπτική τῆς ἀπολυτρώσεως... Ἡ λυτρωτική ὄψις τῆς ἐνανθρωπήσεως καί ἡ περιχώρησις τῶν φύσεων τονίσθησαν μέ ἔμφασι ἀπό τούς Πατέρες. Σάν σκοπός καί ἀποτέλεσμα τῆς ἐνσαρκώσεως ὠρίσθησαν ἀκριβῶς ἡ Ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ἀποκατάστασις του στήν προπρωτοχριστιανική κατάστασι πού χάθηκε μέ τήν πτώσι καί τήν ἁμαρτία... Ἀπό τ’ ἄλλο μέρος, θᾶταν ἄδικο νά ἰσχυρισθῆ κανεῖς ὅτι οἱ Πατέρες θεωροῦσαν τόν λυτρωτικό αὐτό σκοπό σάν τήν μόνη αἰτία Ἐνσαρκώσεως, ἔτσι πού ἡ Ἐνανθρώπησις νά μποροῦσε νά μὴν εἶχε γίνει ποτέ, ἂν δέν εἶχε ἁμαρτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Οὐδέποτε ἔθεσαν οἱ Πατέρες τό ἐρώτημα κατ’ αὐτόν τόν τρόπο. Τό θέμα τοῦ ἐσχάτου κινήτρου τῆς ἐνανθρωπήσεως δέν συζητήθηκε ποτέ ἐπίσημα στήν Πατερική ἐποχή. Τό πρόβλημα τῆς σχέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐνσαρκώσεως καί τοῦ ἀρχικοῦ σκοποῦ τῆς Δημιουργίας δέν τό ἔθιξαν οὔτε μία φορά οἱ Πατέρες, καί δέν τό ἐπεξεργάσθησαν συστηματικά. “Ἴσως εἶναι ἀλήθεια νά πῆ κανεῖς ὅτι ἡ σκέψις γιά μία ἐνσάρκωσι ἀνεξάρτητη ἀπό τήν πτώσι ἐναρμονίζεται μέ τή γενική κατεύθυνσι

τῆς Ἑλληνικῆς θεολογίας. Μερικές πατερικές φράσεις μᾶς ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι ἔγινε πραγματικά μιὰ τέτοια σκέψις, ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, πού ἴσως καί νά συζητήθηκε". Οἱ πατερικές αὐτές φράσεις συγκεντρώθηκαν καί ἐξετάσθηκαν ἄρκετές φορές, ἀλλά χωρίς ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ μπορούμε νά παραπέμψουμε στούς ἴδιους αὐτούς πατέρες, προκειμένου καί περί τοῦ ἀντιθέτου. **Δέν εἶναι ἄρκετό νά μαζεύουμε χωρία βγάζοντάς τα ἀπό τή συνάφειά τους καί ἀγνοώντας τό σκοπό, συχνά πολεμικό, γιά τόν ὁποῖο γράφθηκε καθένα ἀπ' αὐτά τά κείμενα**. Πολλές ἀπό ἐκεῖνες τίς "πατερικές φράσεις" εἶναι περικοπές περιπτωσιακές, πού δέν μπορούμε νά τίς χρησιμοποιοῦμε παρά μόνο μέ μεγάλη περίσκεψι καί προσοχή. Τό σωστό τους νόημα ἐξακριβώνεται μόνο, ἂν τίς διαβάσουμε στή συνάφειά τους, δηλ. μέσα στήν προοπτική τῆς σκέψεως τοῦ κάθε συγγραφέως»[15]

[1] Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Πρός Θαλάσσιον Ε΄*, μετάφραση Ἰγνατίου Σακαλῆ, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1992, σελ.186-187-188-189

[2] Ἀνδρέου Θεοδώρου, *Cur Deus hommo? Ἀπροϋπόθετος ἢ ἐμπροϋπόθετος ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου;* Ἐν Ἀθήναις 1974, σελ. 21 κ.έξ.

[3] Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Ὁμιλία Ε΄ εἰς τά ἅγια Φῶτα 19,20*, μετάφραση Παναγιώτη Χρήστου, τόμος 11 στά ἔργα τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 533-535

[4] Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως Δ΄ (6) 79*, μετάφραση Κωνσταντίνου Φραντζολᾶ, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1976, σελ 431

[5] Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Συμβουλευτικόν ἐγχειρίδιον*, Δ΄ ἐκδοση, ἐκδ. Νεκτάριος Παναγόπουλος, Ἀθῆναι 1999, σελ. 316

[6] Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ.319

[7] Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ.324

[8] Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ὁ.π., σελ.325

[9] [Νικολάου Καβάσιλα](#), *Ἡ Θεομήτωρ, Τρεῖς Θεομητορικές Ὁμιλίαι*, κείμενο-μετάφραση-εἰσαγωγή-σχόλια Παναγιώτη Νέλλα, Β΄ ἐκδοση, ἐκδόσεις Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθῆναι 1974, σελ. 150

[10] Χρήστου Ανδρούτσου, *Δογματική*, έκδοσις δευτέρα, έκδοτικός οίκος “Αστήρ”, Αθήναι χ.χ., σσ. 168-169

[11] Π.Ν. Τρεμπέλα, *Δογματική*, τόμος Β΄, έκδοσις Δευτέρα, Αδελφότης θεολόγων “Ο Σωτήρ”, Αθήναι 1979, σελ. 9-10-11, όπου και οι σχετικές παραπομπές τῶν καταχωρημένων Πατερικῶν καί λοιπῶν ἑδαφίων.

[12] *Δογματική*, Κατά τάς παραδόσεις τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰ. Καρμίρη, Ανατύπωσις ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Συνδέσμου τοῦ ἔτους 1964, Αθήναι 1995

[13] Ἀνδρέα Θεοδώρου, *Βασική δογματική διδασκαλία*, *Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν*, ἔκδοσις Γ΄, Ἀποστολική Διακονία, Αθήνα 2019, σελ. 125

[14] Ἀνδρέου Θεοδώρου, *Cur Deus homo? Ἀπροϋπόθετος ἢ ἐμπροϋπόθετος ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου;* Ἐν Αθήναις 1974, σελ. 47-48

[15] Γεωργίου Φλωρόφσκυ, *Θέματα ὀρθοδόξου θεολογίας*, Β΄ ἔκδοσις, ἐκδ. «Ἄρτος Ζωῆς», Αθήνα 1989, σσ. 33-34

(Πηγή: antifono.gr)